

Not getting these products and industrial goods either from quartermaster nor of its regimental stores, the soldiers were forced to buy them from private individuals, thereby increasing prices, already high in the area of the front. Given these requirements, Russian organization of the humanities in Russian zemskyi Union (RZU) found to organize the soldiers shops at the front.

The purpose of the article is to analyze the formation and activity of soldiers shops of Russian Zemsky Union and clarify their role at the front.

Results. In early November 1915, the Committee of the Western Front invited 4 senior instructors from Moscow Union of Consumer Societies in order to organize shops. For three days, a plan and an estimate of Mercenary-minded organization was formed up.

November 9, 1915 the Executive Committee conditionally approved estimates of soldiers shops, which was calculated at 60 facilities in the amount of 840,170 rubles. In January 1916, the Committee asked Chief Committee of RZU to purchase goods for soldiers shops of about 1 million rubles. Since then mercenary-minded department started its activity.

In organizational sense shops can be divided into stationary, located in a particular place and moving, that is cart with goods moving under certain route from the base – mercenary-minded barns – to the consumer.

By the end of January 1916 in the Western Front there were 18 shops, in the South-West – 1, in the North – 16, but in the Caucasus – none. And in July 1916 the Northern Front had 55 shops, in the South-West there were 23, in the Caucasus – 3.

Mercenary-minded dependence of the market supply to predetermined to the soldiers shops the necessary goods, price runup on them, forcing management to begin making its own essential goods, bread, bagels, crackers, cigarettes and envelopes.

In the spring of 1917, in connection with the fall of the existing shops and the opening of new military stores in order to save resources and money, mercenary-minded department began liquidation of the Zemskyi Union shops and gradually moved to the supply of military stores from warehouses.

Conclusions. So the soldiers shops of Russian Zemskyi Union were direct agencies that provide soldiers with various products and manufactured goods. Their range was diverse: food and toiletries for soldier's life. The presence of soldiers shops at the front significantly reduced rates for products of private traders. Struggling with the high cost of basic necessities, Mercenary-minded organization helped not only soldiers, but also the local population. Due to speculation in the market of Mercenary-minded organization were made a number of businesses. Unfortunately, the adverse conditions of the commodity market: no free procurement and delivery of flour, tobacco and other goods for their production have been forced the organization to begin the liquidation of soldiers shops.

Key words: Russian Zemskyi Union, soldiers shops, military assistance, the Western Front, the Northern front.

*Одержано редакцією 10.09.2016
Прийнято до публікації 02.11.2016*

УДК 94 (438) «1918 / 1921»

Владислав Федорович Боєчко

кандидат історичних наук, доцент
кафедри історії України
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького
e-mail: osbb53@ukr.net

БОРОТЬБА ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ТА СХІДНІ КОРДОНИ ПОЛЬСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ (ЛИСТОПАД 1918 – БЕРЕЗЕНЬ 1921 рр.)

У статті на підставі аналізу здобутків історіографії та джерельної бази досліджено особливості боротьби за збереження незалежності Польської республіки у 1918–1921 рр. Вивчено погляди Р. Дмовського та Ю. Пілсудського щодо задоволення територіальних вимог на східних територіях. Окреслено еволюцію політики провідних європейських держав щодо територіального розмежування: від підтримки польських претензій до поступового стримування польських територіальних апетитів. З'ясовано, що послідовно польські територіальні інтереси захищала Франція.

Особливу увагу приділено процесу дипломатичного та військового протистояння Польщі з радянською Росією у визначенні державних кордонів. Охарактеризовано силове встановлення влади польського уряду на західноукраїнських територіях, проаналізовано особливості військової експансії поляків до білоруських та литовських земель у 1919–1920 рр.

Ключові слова: територіальне розмежування, Паризька конференція, Польща, східний кордон, Східна Галичина.

Актуальність теми полягає в тому, що сучасна Україна через двадцять три роки після проголошення незалежності змушена була військовим шляхом захищати власні території від агресії свого східного сусіда. Імперські традиції Росії протягом століть загрожували всім країнам центральної та східної Європи, тому досвід військової та дипломатичної боротьби поляків за збереження власної державності стане у нагоді всім патріотам України. Перша світова війна призвела до розпаду багатонаціональних імперій, активізації національно-визвольних рухів слов'янських народів, що в свою чергу зумовило появу на політичній карті Європи нових незалежних держав, що визначили характер свого політичного устрою як демократичного. В зв'язку з цим особливого значення набуває вивчення історії становлення й боротьби за збереження незалежності Польщі в 1918–1921 рр. Адже в цей найскладніший період йшлося не лише про економічне виживання відновленої держави, а й про військовий захист власного суверенітету та вирішення територіальних конфліктів.

Відродженню державності Другої Речі Посполитої у сучасній українській історіографії присвячена ґрунтовна праця Л.Алексієвець [1] Авторка на основі широкої джерельної бази із використанням сучасної методології висвітлила широкий спектр питань інституалізації польської держави. Останнім часом історіографія незалежної України суттєво поповнилася численними науковими студіями складних, значною мірою міфологізованих подій українсько-польської історії першої половини ХХ ст. Дістали об'єктивне висвітлення й деякі аспекти тогочасних міждержавних стосунків. Серед значної кількості наукових розвідок цієї проблеми насамперед варто виокремити наукові напрацювання М. Гетьманчука. Саме йому належить новітній нарис перебігу українсько-польських мирних взаємин [2]. Особливості українсько-польських взаємин у період боротьби за незалежність розглянув Т. Єременко. Висвітлюючи особливості дипломатичних взаємовідносин, автор зазначає, що україно-польські стосунки в 1918 – 1920-х рр. були складними і стосувалися питань територій та кордонів, визнання незалежності України, спільної боротьби проти більшовицької агресії та інше. Характеризуючи позиції польської еліти, щодо України, дослідник відзначив, що на жаль, керівники польської держави тих років не зрозуміли історичного значення існування незалежної України в її етнічних кордонах для самої Польщі, недооцінили загрози більшовицької імперії на східних кордонах. Політика Польщі в цьому питанні стала однією з причин зникнення самої Польщі як самостійної держави з мапи Європи в 1939 році [3]. Наукова розвідка І. Лісевича сконцентрована на питанні українсько-польського союзу 1920 р. [4]. У роботі В. Комара [5] з'ясовані причини зростаючого польсько-литовського антагонізму та зазначено що національні еліти Литви бажали самостійно творити незалежну державу.

Вцілому, питання боротьби за незалежність та вирішення територіальних проблем Другої Речі Посполитої у сучасній вітчизняній історіографії потребують подальшого опрацювання.

Мета статті дослідити процес боротьби за збереження незалежності Другої Речі Посполитої та вирішення територіальних вимог (листопад 1918–березень 1921 рр.)

Для досягнення мети нами окреслено основні завдання:

- проаналізувати джерельну базу та історіографію по темі дослідження;
- охарактеризувати процес збройної боротьби поляків за збереження незалежності;
- висвітлити особливості вирішення польських територіальних вимог.

Найбільш вагомим питанням, що турбувало польську політичну еліту та уряд, впливало на особливості взаємин Польщі з сусідами було територіальне. Питання територіальних меж відродженої Польської республіки на сході належали до найскладніших. Доля східного кордону була пов'язана зі складною історією польсько-радянських кордонів на землях, де жило порівняно мало поляків і не було росіян. Однак Росія та Польща змагалися за них протягом століть. Суперечливість критеріїв полягала у тому, що, якщо при визначенні західних, північних

та південних кордонів, польські політики обґрунтовували територіальні домагання етнічними доказами, то стосовно територій Литви, Білорусі й України, навпаки, свідомо нехтували ними на користь історичних аргументів. У ХХ ст. найбільшу польську вимогу висловив, як ми вже зазначали, Р. Дмовський на Паризькій мирній конференції, вимагаючи повернення до кордону 1772 р. Навіть цей діяч виявляв певну стриманість і уникав згадок про східний кордон Речі Посполитої в мить її найбільшого територіального розмежування 1634 р. Традиційна російська вимога, до якої були прихильні й царський, і радянський режими, збігалася з кордоном російських привіслинських провінцій до 1912 р. [6, 820].

Зауважимо: якщо західні кордони Польщі були визначені порівняно швидко, завдяки діям союзницьких держав, то ситуація щодо східних залишалася незрозумілою аж до 1923 р. У нових кордонах відновленої Польської держави простежуються певні елементи «реалізму» західних держав. Справа її східного кордону ускладнювалася нечіткістю ситуації в Росії. Лідери держав Антанти, сподіваючись на усунення влади більшовиків, підтримували Білий рух. Вони відклали справу східного кордону Польщі до стабілізації ситуації в Росії. Крім того, українсько-польська війна схилила їх до думки про поділ Галичини; вони не довіряли урядові УНР, вважаючи Україну складовою частиною Росії [7, 452].

Паризька мирна конференція залишала відкритим питання про східні кордони Польщі з надією, що остаточно воно буде вирішене після падіння радянської влади в Росії. Така позиція Антанти давала Ю. Пілсудському змогу вести на сході наступальні дії з метою реалізувати свою концепцію безпеки. Перші практичні кроки щодо реалізації концепції федералізму Польщі були зроблені весною 1919 р. У боях з Червоною армією 22 квітня 1919 р. армія Ю. Пілсудського зайняла столицю Литви – Вільнюс. У відразу ж виданому зверненні «До жителів колишнього Великого князівства Литовського» Начальник держави гарантував місцевим жителям вирішення національних і релігійних проблем без польського втручання. Ми переконані, що відозва Ю. Пілсудського була покликана переконати литовців і білорусів у необхідності шукати підтримку в федерації з Польщею для спільних дій проти більшовицької Росії.

Керівництво Литовської республіки, що на той час базувалося в Ковно, негативно сприйняло польські спроби відродження Речі Посполитої «обох народів». Не вдалося полякам створити і литовський уряд у Вільні на чолі з М. Ромером. На перешкоді реалізації федераційної програми була також позиція молоді литовської інтелігенції й місцевого католицького духовенства. Поділяємо думку В. Комара, що причинами зростаючого польсько-литовського антагонізму було зміцнення польської, а також литовської національної свідомості. Національні еліти Литви бажали самостійно творити незалежну державу [5, 79].

Найслабшим серед народів між Балтикою і Чорним морем, на думку керівництва Польської республіки, був білоруський. Реалізуючи концепцію федералізму на білоруських землях, польський уряд не наважився надати право самоврядування білорусам, а опирався на місцевих поляків і новостворений за їх участю Цивільний уряд східних земель (ЦУСЗ). Території Віленської і Гродненської губерній мали залишатися у сфері впливу місцевого польського населення. Водночас у губерніях з незначними вкрапленнями польського елементу підтримувався білоруський національний рух. Скептично оцінюючи можливість створення білоруської держави, Генеральний штаб Польщі в липні 1919 р. розробив проект утворення автономного округу в складі Мінської і Могильовської земель, який повинен був стати «білоруським П'ємонт» і увійти до федерації з Польщею. Всі території на захід від автономного округу мали інтегруватися до складу Польської держави [5, 79–80].

Білоруська Народна Республіка (БНР) була проголошена незалежною державою 25 березня 1918 р. До її складу приєднувалися Могильовська, Мінська, Вітебська губернії, білоруські етнічні частини Гродненської, Віленської, Смоленської, Чернігівської губерній. У цей час з білоруського боку зростає чисельність прихильників федерації з Польщею. Представники багатьох білоруських партій різного спрямування наполегливо домагалися союзу з Польщею на

федераційній основі, гарантій широкої політичної автономії та належних умов розвитку білоруської національної культури.

Після захоплення поляками Мінська, 8 серпня 1919 р. Ю. Пілсудський свідомо відмовився визнати Раду й уряд БНР. Начальник держави обмежився лише наданням білоруським діячам повноважень в органах місцевого самоврядування, щоб вони могли опікуватися культурними й освітніми проблемами свого народу. Політика польської влади щодо Білорусі залишила по собі гіркоту образ і розчарувань. Поляки вважали білоруські землі лише як свої «східні креси», – з гіркотою згадував один із лідерів Ради БНР Б. Тарашкевич [5, 80–81].

Польська експансія на сході викликала протести галичан, їх звернення до великих держав із проханнями не заважати реалізувати право нації на самовизначення. Проте неможливість розрахунків на мирне вирішення галицької проблеми ставала дедалі очевиднішою. 18 жовтня 1918 р. Українська Національна рада у Львові декларувала створення Української держави з усіх українських територій Австро-Угорщини, а в ніч на 1 листопада 1918 р. Центральний військовий комітет узяв контроль над Львовом і багатьма повітами. Незабаром українські частини перебравли владу в усій Галичині – від р. Збруч на сході до р. Сян на заході. Згідно з тимчасовим Основним законом, державу назвали Західноукраїнська Народна Республіка. Проти неї виступили галицькі поляки, які отримали допомогу з Малої Польщі, Цешинської Сілезії, колишнього Королівства Польського. До середини 1919 р. в Галичині тривали бойові дії. Наприкінці лютого 1919 р. Паризька конференція скерувала сюди військову місію на чолі з французьким генералом С. Бертелемі. Він висловив обом воюючим сторонам вимогу негайно укласти перемир'я і запропонував демаркаційну лінію. За нею третина Східної Галичини зі Львовом та Бориславом залишалися за Польщею. Уряд ЗУНР не прийняв цієї пропозиції і подав скаргу до конференції. Нова військова місія під головуванням бурського генерала Ф. Боти запропонувала нову, прийнятнішу для українців демаркаційну лінію, на яку зунрівці погодилися. Проте польський уряд, перекинувши у квітні 1919 р. на галицький фронт «блакитну армію» Ю. Галлера, розпочав новий наступ, який завершився витісненням українських військ зі Східної Галичини. Українська Галицька Армія (УГА) з урядом ЗУНР відступили на схід, за Збруч, де вона об'єдналася з частинами Армії УНР [7, 452].

25 червня 1919 р. Верховна Рада Паризької мирної конференції ухвалила рішення передати під тимчасове управління Польщі Східну Галичину за умови надання їй автономії та проведення плебісциту. Від імені польської делегації Р. Дмовський 25 серпня 1919 р. домагався того, «щоб Східна Галичина була закріплена за Польщею як невід'ємна частина польської держави» [8, 80]. 21 листопада 1919 р. Верховна Рада великих держав затвердила Статут для Східної Галичини. Ці землі оголосили підмандатною територією Ліги Націй, а Польща отримувала мандат на управління ними впродовж 25 років за умови впровадження автономії з окремим сеймом, адміністрацією, судівництвом та військом [9, 524–532]. 8 грудня 1919 р. Верховна Рада прийняла ще одне рішення. Ним визначався кордон етнічного розмежування між поляками, українцями та білорусами. Він пролягав по лінії Буг–Пінськ–Німан. Його згодом назвали лінією Керзона, за ім'ям міністра закордонних справ Великої Британії Д. Керзона [10, 175–177]. Однак уряд Польщі відмовився визнати це рішення, проігнорувавши його як таке, що не відповідало ні федеративним, ні інкорпоративним засадам.

У лютому 1919 р. війну за повернення до імперських кордонів почала Радянська Росія, займаючи терени, що їх залишила німецька армія, зокрема землі УНР (де після падіння гетьманату П. Скоропадського була встановлена влада Директорії), а також Білорусі та Литви [11, 111]. Польсько-радянська війна домінувала над польсько-українським, польсько-білоруським і литовсько-польським конфліктами, змушуючи всі сторони припиняти дії або міняти тактику [11, 111]. Польське військо стримало наступ Червоної армії. У квітні поляки зайняли Вільнюс, дійшли до Березини та Двіни. Восени 1919 р. Польща призупинила воєнні дії проти Росії, що було викликано недовірою до армії А. Денікіна, яка виступала проти більшовиків. Польське військове командування всіляко уникало співпраці з білогвардійцями, побоюючись їх як прихильників «єдиної і неподільної Росії», й навіть вело в 1919 р. таємні переговори про умови перемир'я з представником Радянської Росії Ю. Мархлевським. Для Польщі були неприйнятні цілі А. Денікіна, котрий стояв на позиціях, що передбачали

повернення Польщі в кордони 1914 р. Ю. Пілсудський вичікував, чим завершиться боротьба більшовиків із А. Денікіним. Він відмовився розпочати спільний наступ із «білими», на якому наполягали лідери західних країн. Польський лідер розраховував на знекровлення обох сторін, щоб потім зреалізувати свою концепцію східної політики. Після провалу наступу «білих» на Москву, Ю. Пілсудський припинив перемовини з Ю. Мархлевським і знову розпочав бойові дії протичервоних.

Польща проігнорувала рішення Антанти щодо «лінії Керзона» (8 грудня 1919 р.), а також неодноразові пропозиції радянського уряду стосовно мирної угоди на вигідних для польської сторони умовах (нота від 22 грудня 1919 р.), активно готуючись до реалізації своїх планів щодо прибалтійських країн та України. Зокрема, у січні 1920 р. вона взяла участь у конференції представників Латвії, Литви та Естонії [7, 453]. Однак досягти угоди про зміцнення зв'язків і співробітництва не вдалося.

У розпорядженні Ю. Пілсудського залишався єдиний можливий союзник – Директорія УНР, армія якої зазнала поразки від більшовиків. Відзначимо, що зі свого боку Директорія УНР намагалася налагодити взаємини з Польщею. Українські лідери сподівалися на її підтримку у визнанні української державної самостійності. Протягом порівняно тривалого часу тривали складні й напружені переговори між урядом Директорії УНР і Польщі. За домовленістю з головним отаманом С. Петлюрою, 21 квітня 1920 р. було укладено Договір між Польщею та Україною (договір Пілсудський–Петлюра). За допомогу у встановленні влади в Україні С. Петлюра погодився поступитися на користь Польщі територіями Східної Галичини, Західної Волині й частини Полісся. 24 квітня 1920 р. була підписана Військова конвенція, що передбачала спільні дії армій Польщі й Директорії УНР проти більшовиків під польським командуванням, надавала полякам значні права розпоряджатися майном й цінностями на території України. Польща визнавала незалежність УНР й давала згоду на кордон між ними по р. Збруч. Згідно з домовленостями, Східна Галичина ставала автономною одиницею Польщі. Договір і конвенція викликали гостру критику з боку частини польських політичних сил, зокрема ендеків, а також спровокували конфліктність а згодом і розрив у стосунках галицьких і наддніпрянських українців. Ю. Пілсудський, скориставшись угодою з С. Петлюрою підготував новий виступ проти Росії в Україні. Напередодні вирішальних подій 19 березня 1920 р., Ю. Пілсудський прийняв нове військове звання – Перший Маршал Польщі.

25 квітня 1920 р. польські та українські війська перейшли у наступ в Україні. Ю. Пілсудський і С. Петлюра звернулися до українців із відозвою, в якій зазначили, що «після закінчення боротьби з більшовиками польські війська повернуться на свою Вітчизну» [12, 32], а до цього «всім мешканцям України без розрізнення класу, походження, віросповідання армія Польської Республіки гарантує захист і покровительство» [12, 32]. Проте польсько-українські дії не підтримало населення. Недовіру до польських задумів посилювали більшовики й екзильний уряд ЗУНР, обурений відмовою С. Петлюри від Східної Галичини. Реакція Заходу була неоднозначною. Франція підтримувала Польщу, а політичні діячі Великої Британії єдиної думки не мали. Зокрема, Д. Ллойд Джордж вважав, що Польща загрожує миру в Європі; Д. Керзон називав польські воєнні дії справедливими; король Георг V надіслав Ю. Пілсудському телеграму, в якій висловив свої симпатії. Німеччина під тиском країн Антанти оголосила нейтралітет у польсько-радянській війні. Польська громадськість також схвалювала дії Ю. Пілсудського в Україні [12, 33].

Згідно з стратегічним планом польського командування, головного удару було завдано на київському напрямку. 7 травня 1920 р. союзні війська під командуванням Е. Ридза-Смігли без боїв увійшли в Київ. Фронт стабілізувався на лінії Києва у верхів'ї Дніпра та вздовж Березини і Двіни. Тим часом більшовики сконцентрували великі сили і на початку червня 1920 р. розпочали контрнаступ у Білорусі, а згодом в Україні, змусивши поляків залишити білоруські та українські землі. Більшовики відбили у поляків Вільнюс і 6 липня 1920 р. уклали мир із Литвою, віддали їй місто й отримали право проходу для своїх військ [11, 111]. Литовці, які після відступу німців

утворювали власну державу, від початку були проти будь-якої унії з Польщею, бо боялися подальшої колонізації й не бажали відігравати другорядну роль у спільній державі. Додалася суперечка за Вільнюс, історичну столицю Литви, де литовці тоді становили малий відсоток мешканців. Литовці почали збройні дії. На початку серпня польські війська з важкими боями відступили на територію Польщі; виникла загроза захоплення Варшави.

У зв'язку з поразками на фронті подав у відставку уряд Л. Скульського. 23 червня 1920 р. було сформовано позапарламентський, але орієнтований на сейм уряд на чолі з В. Грабським. 1 липня 1920 р. з його ініціативи було утворено Раду захисту держави (Раду оборони панства, РОП), наділену всією повнотою законодавчої, виконавчої та військової влади. Зовнішня небезпека згуртувала політичні партії та більшість населення країни. У такий спосіб, на наше переконання, радянсько-польська війна стала своєрідним каталізатором у відновленні польської нації, польської ідентичності, польської державності у 1920-х роках. Також війна показала, що Польща була залишена на призволяще країнами переможницями перед загрозою втратити національну державність. Лише завдяки мобілізації внутрішнього польського духу, навколо справді справді національного лідера – Ю. Пілсудського вдалося відстояти польську державну незалежність.

Загострення внутрішньо- і зовнішньополітичної ситуації змусило прем'єра Польщі В. Грабського звернутися до лідерів західних країн, які у липні 1920 р. зібралися на міжнародну конференцію в бельгійському курорті Спа. Учасники конференції висловили Польщі умови: укласти перемир'я, відвести війська на «лінію Керзона», виконати вимоги Паризької конференції щодо польсько-литовського і польсько-чехословацького кордонів. В. Грабський змушений був прийняти всі умови, але після повернення до Варшави подав у відставку. Новий уряд «національного порятунку» очолив лідер ПСЛ «Пяст» В. Вітос. Цілком несподіваною для Москви стала пропозиція Великої Британії укласти з поляками мир в обмін на передачу Радянській Росії Східної Галичини, на яку вона не заявляла жодних претензій. Однак пропозиції щодо встановлення кордону по лінії, яку визначила комісія Ж. Камбона під час радянсько-польських мирних переговорів при посередництві Великої Британії були відхилені.

Перемогу над Польщею лідери Комінтерну розглядали як початок світової пролетарської революції, про яку говорив М. Тухачевський. Під час польського походу Червоної армії значного розмаху набули заходи щодо встановлення на території Польщі радянської влади, яку поляки загалом не сприймали. Більшість населення Польської Республіки вважало, що радянський наступ загрожував її незалежності. Це дало змогу Бельведерові мобілізувати всі ресурси країни для війни. Країни Антанти допомогли полякам. Водночас радянські резерви змушені були відволікатися на південь, де знову загострювалася громадянська війна. Розпорошуючи свої сили внаслідок недооцінки воєнного потенціалу супротивника, Червона армія просувалася до Варшави і Львова. Скориставшись цим, поляки в середині серпня 1920 р. перейшли у наступ під Варшавою і завдали поразки радянським військам. Перемогу, названу «Дивом на Віслі» (15 серпня 1920 р.), було визнано однією з битв, що вирішили долю світу. Наступні польські перемоги під час відступу Червоної армії, зокрема битва на Німані (20–26 вересня 1920 р.), призвели до закінчення війни й укладання миру [11, 112].

Переслідуючи Червону армію, поляки ввійшли на литовські землі. Під час контрнаступу Ю. Пілсудський наказав командирові Литовсько-білоруської дивізії генералу Л. Желіговському імітувати бунт і захопити Вільнюс із навколишнім районом (у липні 1920 р. радянські війська передали його Литві). 9 жовтня 1920 р. Л. Желіговський виконав наказ. На захопленій території було створено ефемерну державу Серединну Литву, яка в 1922 р. приєдналася до Польщі. У квітні 1922 р. Ю. Пілсудський здійснив урочистий акт об'єднання Серединної Литви з Польщею. Литовський уряд у Каунасі оголосив стан війни з Польщею, який тривав до 1938 р. [7, 455].

Восени 1920 р. польсько-радянська війна завершилася. Переговори, що розпочалися у вересні, були перенесені до Риги. Остаточний текст мирного договору, яким закінчувалася польсько-радянська війна, було підписано після тривалих переговорів 18 березня 1921 р. в Ризі між Польщею і трьома радянськими республіками – Росією, Україною та Білоруссю. Документ набрав чинності 30 квітня 1921 р. Відповідно до цього договору, кордон мав пролягати від Західної Двіни на південь до заходу від Мінська і на схід від Лунінця, через Остріг до Збруча й

по Збручу до Дністра; тобто Другій Речі Посполитій були передані землі Західної України і Західної Білорусі, кордон встановлено за 32 км від Мінська. Радянська Росія зобов'язувалася сплатити Польщі 30 млн. золотих карбованців, а також повернути всі архіви і трофеї, які з 1772 р. захопила в поляків російська армія. Обидві сторони зобов'язувалися створити належні умови для вільного культурно-національного розвитку національних меншин [11, 114].

Таким чином, Польща виграла військову та політичну боротьбу за збереження власного суверенітету. Ризький договір був вигідний для Польщі: її незалежність збережено, а територіальні вимоги задоволені. Поразка більшовиків означала кінець планів експорту революції та комунізму до Західної Європи. Водночас Польща отримувала значні території з непольським населенням, що засвідчило перемогу інкорпораційної моделі політичної партії ендеків. Ризький договір став підставою для клопотання Польщі перед міжнародними організаціями щодо її прав на Східну Галичину і Волинь. 14 березня 1923 р. Рада Послів Ліги Націй ухвалила рішення про визнання східного кордону Польщі, погодившись, таким чином, із приналежністю Східної Галичини, Волині, Західної Білорусі та Віленщини до Польської держави.

Список використаної літератури:

1. Алексієвєць Л. М. Польща: утвердження незалежної держави 1918 – 1926 / Л. М. Алексієвєць. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. – 448 с.
2. Гетьманчук М. П. Українське питання в радянсько -польських відносинах 1920–1939 рр. / М. П. Гетьманчук. – Львів: Світ, 1998. – 428 с.
3. Єременко Т. І. Українсько-польські стосунки в період боротьби за незалежність двох народів / Т. І. Єременко // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. – К., 1998. – Вип. 7. – С. 184–187.
4. Лісевич І. Т. До питання про українсько-польський союз 1920 року / І. Т. Лісевич // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. – К., 1998. – Вип. 7. – С. 188–191.
5. Комар В. Л. Концепція прометеїзму в політиці Польщі (1921–1939 рр.) / В. Л. Комар. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2011. – 360 с.
6. Дейвіс Н. Боже ігрище: історія Польщі / Н. Дейвіс; пер. з англ. П. Тарашук. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи». – 2008. – 1080 с.: іл. – Бібліогр.: С. 1017–1023.
7. Зашкільняк Л. О., Крикун М. Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів / Л. О. Зашкільняк, М. Г. Крикун. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2002. – 752 с. + 8 кол. мап.
8. Nr 12. 1919 sierpień, 25, Paryż. – Nota Delegacji Polskiej na Konferencję Pokojową w sprawie wcieliena Galicji Wschodniej do Polski // Dokumenty z dziejów. – S. 78–80.
9. Nr 266. 1919 listopad 21, Paryż. – Projekt traktatu między Głównymi Mocarstwami Sprzymierzonymi i Stowarzyszonymi a Polską w sprawie Galicji Wschodniej, uchwalony przez Radę Najwyższą // Powstanie II Rzeczypospolitej. – S. 524–532.
10. Kumaniecki K. Deklaracja Rady Najwyższej Głównych Mocarstw Sprzymierzonych i Stowarzyszonych w sprawie Tymczasowej granicy wschodniej Polski / K. Kumaniecki // Odbudowa państwowości ... – S. 175–177.
11. Дильонгова Г. Історія Польщі 1795–1990 / Г. Дильонгова // Пер. з пол. М. Кірсенка. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – 239с.
12. Polska odrodzona 1918–1939. Państwo, społeczeństwo, kultura / Pod red. J. Tomickiego. – Warszawa: Wiedza powszechna, 1982. – S. 128–199.

References

1. Aleksiyevets, L. (2006). *Poland: establishing an independent state in 1918 – 1926*. Ternopil: Textbooks and manuals (in Ukr.)
2. Getmanchuk, M. (1998). *Ukrainian question in Soviet – Polish relations (1920-1939)*. Lviv: World (in Ukr.)

3. Yeremenko, T. (1998). Ukrainian-Polish relations during the struggle for independence of the two peoples. *International Relations of Ukraine: Scientific Search and Findings*, 12, 184 – 187 (in Ukr.)
4. Lisevych, I. (1998). On the Ukrainian-Polish Union 1920. *International Relations of Ukraine: Scientific Search and Findings*, 7, 188 – 191 (in Ukr.)
5. Komar, V. (2011). *Conception of prometeizm in the Polish policy (1921-1939)*. Ivano-Frankivsk: City NV (in Ukr.)
6. Davis, N. (2008). *God playground: History of Poland*. Kyiv: Basics (in Ukr.)
7. Zashkilnyak, L. (2002). *History of Poland: from ancient times to the present day*. Lviv: Lviv University (in Ukr.)
8. Documents from the history (1919). *Note of the Polish delegation to the Peace Conference on Eastern Galicia*. Paris (in Pol.)
9. Project of treaty between the main Allied Powers and Associates and the Polish eastern Galicia, adopted by the Supreme Council (1919). The creation of the Second Republic, 266, 524 - 532 (in Pol.)
10. Kumaniecki, K. Declaration of the Supreme Council Principal Allied and Associated Powers on the Provisional Polish eastern border. Reconstruction of statehood (in Pol.)
11. Dylongova, G. (2007). *History of Poland 1795-1990*. Kyiv: «Kyiv-Mohyla Academy» (in Ukr.)
12. Tomicki, J. (1982). Poland revived from (1918 – 1939). State, society, culture. Warsaw: general knowledge (in Pol.)

BOYECHKO Vladislav. Candidate of Sciences (History), Associate Professor, Department of History of Ukraine, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy,

e-mail: osbb53@ukr.net

STRUGGLE FOR INDEPENDENCE AND THE EASTERN BORDER OF THE POLISH REPUBLIC (NOVEMBER 1918 – MARCH 1921).

Abstract. Introduction. *The First World War led to the disintegration of multinational empires enhance national liberation movement of the Slavic peoples, which in turn led to an appearance on the political map of Europe, the new independent states that determined the nature of their political system as democratic. In this connection special importance is the study of the history of the formation and preservation of the struggle for the independence of Poland in 1918-1921 years. The worst of it was not only the economic survival of the restored state, but also the military defense of sovereignty and resolution of territorial conflicts.*

Purpose of the article is to explore the fight for the preservation of the independence of the Second Polish Republic and resolve territorial claims.

Methods. *Were used modern methods and achievements of historiography, source base to study the characteristics of the struggle for preserving the independence of the Polish Republic in 1918-1921. Author studied views Dmowski R. and J. Pilsudski to meet the local requirements of the eastern territories. Outlined evolution of leading European states on territorial separation from support Polish claims to the gradual containment of Polish territorial appetites. It was found that consistently Polish territorial interests protected France. Particular attention is paid to the process of diplomatic and military confrontation in Poland with Soviet Russia in defining the frontiers. Characterized forceful installation of power of the Polish government in Western territories, the peculiarities of military expansion of Poles in Belarus and Lithuanian lands in 1919-1920.*

Results and conclusion. *Poland won the military and political struggle for the preservation of their sovereignty. Riga contract was profitable for Poland, saved independence, and territorial claims were satisfied. The defeat meant the end of plans Bolshevik Revolution and Communism exports to Western Europe. However, Poland received a large territory with a population that showed incorporative model of leader political party. Riga treaty became the basis for the request of Poland before international organizations regarding its rights to eastern Galicia and Volyn. On March 14, 1923 the Council of Ambassadors of the League of Nations adopted the decision to recognize the eastern border of Poland, agreeing thus with belonging Eastern Galicia, Volhynia, Western Belarus and Vilenschyny to the Polish state.*

Одержано редакцією 10.09.2016
Прийнято до публікації 02.11.2016

УДК 94 (438) «1936»

Олександр Ілліч Овчаренко

кандидат історичних наук, доцент
кафедри всесвітньої історії та
міжнародних відносин

Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького